

Satura.

Spisal L. Pintar.

Velika, Togenburg, bila je mera
Trpljenja tvoj'ga; moje ga premaga . . .

rvi dve kitici tega Prešernovega soneta se naslanjata na znano Schillerjevo balado „Ritter Toggenburg“, ki jo hočem v prostem prevodu privedi pred slovensko čitateljstvo. Evo je!

„Vitez, zvesto posestrimstvo
Srce Vam kloni;
Vsako drugo pa ljubimstvo
Srce mi greni.
Mirnega Vas gledam rada,
Če pa vidim, da
V tožnosti pogled vam strada,
Kak naj vračam ga?“ —

Kar inako se stori mu
Ob odvetu tem,
Stisne v burnem jo obimu,
Pa odjezdi nem;
Zbere hitro vso družino,
Skliče Švicarje
Ter odvede v Palestino
Vrle križarje.

Hrabro so se tam nosili,
Roj junakov čvrst;
Šlemi njih so se svetili
Sred sovražnih vrst;
„Togenburg“ je v bojni gneči
Turkom grozen vik;
A srcá mu ne izleči
Bojni hrum in krik.

Ko pa leto dni preteče,
Več strpet' mu ni;
Mir se mu vrniti neče, —
Vojsko zapusti;
Barka čaka v luki Jopski,
Vabi na svoj krov;
Vitez vstopi, da v evropski
Svet bi šel domov.

Na nje dom naravnost roma,
Da o njej izvé,
Kaj je z njo, kar bil je z doma. — —
Kar se mu pové,
Do dna duše ga pretresne:
„Šla je v samostan,
Včeraj baš je bil slovesne
Preobleke dan.“ —

Dom očetov zdaj za vedno
Vitez zapusti,
Konj, orožje, plemstvo dedno,
Vse to mar mu ni.
Togenburški grad ostavi
V raševnik odet;
Kdo spoznal bi v tej opravi
Viteza od pred? —

Kočo si zgradi samotno
Tamkaj malo v stran,
Kjer zelenje lip mrakotno
Krije samostan;
Tu sedi, ko dan proseva,
V pozni mrak tu ždi,
S tihim upom tu sameva,
Tihih želj kopni.

Zre na samostanske zide,
Cele ure zre,
Dokler ona k oknu pride,
Da prozor odpre,
Da se v oknu mu odkrije
Angelski obraz,
Da z obraza nje posije
Mirnomil izraz.

Potlej leže potolažen
 Ter mirán zaspi,
 Svidenja mu up preblažen
 Mirni sèn sladí;
 Dan na dan tako sede va
 Mnogo dolgih let,
 Brez tožbá, udán, brez gneva
 Čaka vedno spet,

Da se v oknu mu odkrije
 Angelski obraz,
 Da z obraza nje posije
 Mirnomil izraz. —
 Neko jutro tu sedel je
 Mrlič tih in bled,
 Trhlih lic še zdaj strmel je
 V okno v isto gled. —

Nekateri so to Schillerjevo balado devali v zvezo s švicarsko legendo o sv. Idi. Pri nas je ta legenda znana po Krištof Šmidovi povesti, ki jo je leta 1830 Juri Kosmač pod naslovom „Ita Togenburfka grafinja“ prevel na slovenščino in 1831 pri Joshefu Sassenbergu v Ljubljani dal na svetlo.¹⁾ Toda v Schillerjevi baladi bi bilo z ono legendo težko najti kako drugo zvezo kot edino le ime grada „Togenburg“; v vsem drugem sta si obe povesti precej različni. Legenda nam namreč pripoveduje, da se je grof Henrik Togenburški poročil s krepostno plemkinjo Ido Kirchberger. Ko sta nekaj časa v lagotnem in zadovoljnem zakonu živela, izgubi Ida svoj poročni prstan, pa o tej izgubi nikomur nič ne pove. Grajski lovec Kuno, Henrikov oproda, najde prstan in si ga v svoji gizdoljubnosti, ne da bi povpraševal, kdo bi ga bil utegnil izgubiti, natakne na prst. Premeteni in hinavski njegov tovariš Dominik ga hitro pri grofu počrni, češ da ima z grofinjo pregrešno znanje, ki je dospelo že do tolike predrznosti, da Kuno prstan, ki mu ga je grofinja podarila, brezobzirno javno nosi. Togenburžan je nato v svoji slepi jezi brez preudarka, brez preiskave ukazal nesrečnega oproda privezati konju za rep ter konja pognati, da je ta s tem privezkom dirjastil in ga do mrtvega vlačil. Ido je pa preko grajskega ozidja Henrik sam strmoglavil čez visoko strmino. Njegov namen je bil, zaradi namišljene nezvestobe jo usmrtiti, toda Ida se ni do mrtvega pobila, ampak se je rešila osvestivši se daleč v pragozdno goščavo ter se ob jagodah in koreninicah tu preživila v neki špilji, kjer jo je čez 17 let novi grajski lovec našel ter sporočil to neverjetno novico grofu Henriku. Obrekovavec Dominik se je sedaj v obupnosti in v strahu pred kaznijo s samomorom končal, grof pa, izprevidevši svojo nekdanjo prenalgičo, jo je skrušen obžaloval. Ker se je pa Ida branila

¹⁾ Ta Kosmačev prevod ni ravno vzgleden in jezik je tuptatam grozen; kot kuriozitetata Kosmačeve slovenščine naj zadostujejo ti le zgledi: slavnovefelni lok (Triumphbogen), letijozhi = leteči, od glagola „priti“ mu je infinitiv „priditi“ in particip „prideviti“ (prišedši); namesto „Henrik ves divji“ ali „ves razjarjen“ pravi prelagatelj „Henrik poln divjazhine“. —

vrniti se na Togenburški grad, češ da jo veže obljava, dal ji je grof Henrik blizu Fišinskega samostana sezidati majhno kočico, kjer je Ida kot samotarka preživela svoje zadnje dni do svetniške smrti. Tako legenda. Schillerjeva balada pa ima svoj temelj v narodni pripovedki, a ta narodna pripovedka ima dve različni verziji, ena je razširjena v tirolskih gorah, a druga je znana v Porenju. Pozorišče tirolski pripovedki je samostan Wolkenwieg, kamor se je v svoji plahosti pred svetom za vitezove odsotnosti grajska gospica umaknila; Wolkenwieg pa stoji v sosedstvu grada Wolkensteina, a z vitezom Wolkensteinskim, svojim sorodnikom, je bil odšel Togenburžan v sveto deželo na križarsko vojsko. Togenburg je sicer v Šentgalskem kantonu v Švici, a vendar je v tem, da stavi Schiller svojo povest na šviška tla, nekaj anahronizma, kajti takrat še ni bilo Švice v tem obsegu.

Z drugimi imeni in z nekolikiko izpremenjenimi okoliščinami se pripoveduje ta pripovedka v Porenju: Roland, Karla Vélikega sestranec, se je enkrat napotil iz Ingelheima ob Renu navzdol ter došel k nekemu vitez, ki je imel edino hčer Hildegundo. Zaljubila sta se drug v drugega in oče je bil pri volji, da mu da Hildegundo za ženo. Roland je moral s Karlom Vélikim iti v boj zoper Sarcene in je obljubil, da se takoj po vrnitvi s Hildegundo poroči ter jo popelje na svoj dom. Minilo je leto dni, tedaj se je pa oglasil v gradu neki vitez z novico, da je Roland našel na vojski smrt. Tedaj je devica hudo žalovala ter prosila očeta, da ji dovoli vstopiti v samostan na Nunskem ostrovu (Frauenwörth), otoku sredi Rena. Škof tistega okraja, tej družini sorodnik, je dovolil okrajšavo poskusnega leta, in že čez tri mesece je smela storiti obljabo. Kmalu potem se je vrnil Roland; zamrtev je bil obležal na bojišču, toda pozneje se je zopet osvestil in okreval. Ko je izvedel, kaj se je med tem zgodilo, je odložil orožje in viteško opravo ter si na skali poleg Nunskega ostrova sezidal samotarsko celico; ta skala ob Renu je baje od tega dobila ime Rolandji rtič (Rolandseck). Tukaj je presedel cele dni pred svojo samotarnico ter nepremično zrl na samostan, kjer mu je bivala izgubljena ljubica. Ko je zjutraj k maši zvonilo, je vstal ter poslušal petje samostank in večkrat se mu je zdelo, da sliši izmed drugih Hildegundin glas. In če je pozno v noč videl še brleti v kaki celici luč, domišljjal si je, da je Hildegunda, ki zanj moli. Dve leti sta tako minili, od toge so bile moči njegovega življenja že opešale. Oblačnega jesenskega jutra je gledal dol na samostan in videl, da na pokopališču kopljejo jamo, in zdelo

se mu je, kakor da poleg njega šepeče glas: „za Hildegundo“. Poslal je posla v samostan ter res izvedel, da je — sklenila. Videl je, kako so jo položili v hladni grob, slišal grozni „requiem“, zadnje slovo živih od umrlih. Bolest je preobladala njegovo življenjsko moč; mrtvega so ga našli sedečega v celici in otrplega; oči so mu pa še vedno strmele na samostan. —

Schiller se je sicer v svoji baladi držal tirolske narodne pripovedke, vendar mora druga v Porenju razširjena verzija s pesniškega, oziroma estetično-kritičnega stališča vsakemu bolj ugajati, ker je s tragično usodo nekako utemeljena. Pri Rolandu in Hildegundi je zlokobna usoda, ki je imela svojo roko vmes, zakrivila, da sta morala sicer v ljubezni zvezana, po usodi ločena, tiho in vdano trpeti, dokler da ju smrt reši in združi.

Schillerjev Togenburg pa napravi na nas vtisk mlahavega Seladona.¹⁾ Pri njem popolnoma pogrešamo tiste tragike, ki ima poleg vztrajnosti tvoriti junaka. Najprej moleduje za ljubeznijo, neuslišan se hitro skuja, odide s križarji na vojsko, tam tudi ne vztraja — vrnivši se iznova ubegne z doma, da zadnje svoje dni preždi v brezsmotrenosti, oči vpiraje na samostan, kamor njemu nikdar ne bo vstopa, odkoder njej ne izhoda.

Če torej Prešeren neugodno svoje razmerje do oboževanke primerja s Togenburgovim trpljenjem ter sklepa, da je on še večji revež nego Togenburg, kajti oni je vsaj smel dan na dan naslajati svojo dušo z oziranjem na mirnomili njen obraz, on pa da si niti ne upa pogledati v njeno strogo obličje, boječ se, da bi je ne žalil (primeri 2. gazelo!), — tedaj vendar ne bomo jemali te pesnikove izjave preresno, marveč vidimo v njej le nekoliko nagajive ironije o trdosrčnici, spojene z nalahno posmešico svoje lastne plašljivosti. —

Glede perfektivnega glagola v stavku „moje ga premaga“ primeri Ljublj. Zvon XIII. 696. Zadovoljiva prikazen se mi vidi, da se kaže vsaj tuptatam že odpor proti pretirani nekdanji zahtevi imperfektivnikov. Primeri Archiv für slav. Phil. XXV. 554 nasl.

¹⁾ Seladon je v pregovoru izraz za medlečega zaljubljenca. To ime je posneto iz pastirskega romana Urféjevega o ljubezni „Astreae et Celadonis“ (pastoral allegorique Astrée). — V francoskih pastoralih nastopa tak koprnenja medleči zaljubljenec v zeleni opravi — pravi zeleni zatelebanec.

